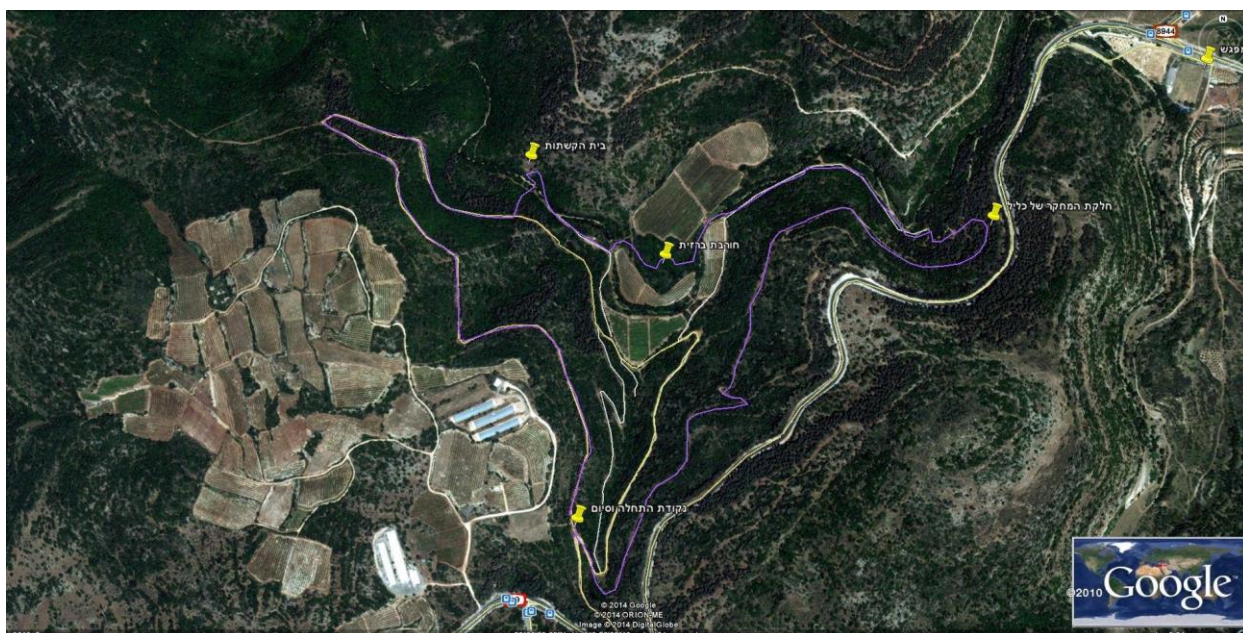

אגרת מספר 102 מכתש צוריאל
הפעם יצאנו בעקבות כליל אדר למכתש צוריאל. שלא כמנהגנו הועבר הסיור לשבת 5.4.2014. היתה השתתפות ערה - כשלושים איש.

אז מה היה לנו? לצערי אני לא הייתי נוכח, לכן אני מעביר את זכות הדיבור לעירית צוק קובצ'י: "טיול מקסים שגולת הכותרת שלו הכרת רזי חורבת ברזא הנסתרת בהדרכת כליל אדר עם השלמות של יואב לרר ונמרוד גצוב בנושא הארכיאולוגי ואפרים אזוב על הגדרון. באמצע הדרך למרגלות בית הקשתות זכינו בהפסקת קפה ובסוף מסיבת סיום בחניון חביון קר עם ליקר מעולה, שסק פומלות עוגיות ושאר פינוקים. תודה למארגנים, למדריכים, למביאי הכיבוד, למסיעים. תודה ענקית לכליל שלקח אותנו ל"חצר האחורית" שלו. חבל שלא הספקנו להגיע גם לחלקות המחקר, יש למה לחכות. חג שמח ופורח ולהתראות בסיור הבא".

ועכשיו לתוכן בעזרתה האדיבה, ותודה גדולה על כך, של ליאורה ברוך:
"מכתש צוריאל" הוא שם עממי להתרחבות של נחל כזיב. התרחבות זו מנוצלת כיום ונוצלה גם בעבר לחקלאות.
מושב צוריאל הוקם בשנת 1950 על אדמות סוחמאתא. השם תנכ"י - במדבר ג' ל"ה: " ונשיא בית אב למשפחת מררי צוריאל בן אביחיל ... " (שבט לוי). אחד מכפרי העבודה הראשונים. התושבים הראשונים היו תימנים. הם הגיעו עוד לפני היות הכביש. הם חצבו בידיים את הכביש. לאחר כמה שנים הם עזבו והמקום אוכלס מחדש עם העלייה ממרוקו.
אחרי שירדים מהכביש הראשי, והולכים כמה מאות מטרים, צוללים בבת אחת אל שקט, ואל סביבה טבעית כמעט ללא הפרעת אדם. האורנים כאן מזכירים את אירופה (אורן ברוטיה). בתוך החורש המתפתח ניתן עוד לראות את שרידי הזיתים של סוחמאתא. באזור התחתון המעובד כיום יש מטעי אפרסקים וקיווי (אקטינידיה). ביער אלקוש במדרון שממול ניתן לראות מערות (קינן של אוח עיטי/גדעון סגלי).

החורש שהיה כאן מדוכא עד קום המדינה, בעיקר בגלל רעיה וכריתה לא מבוקרים, מרים את הראש. תהליך הסוקצסיה נראה כאן לעין. בחלקים של החורש ניתן לראות עצי אורן בודדים. אלו היו בעבר חורשות אורנים נטועות - יער מונוקולטורי / של מין אחד, אך לאורך השנים החורש שמיניו, בעיקר האלוני, חזקים יותר, פולש לתוך יער האורנים ומשתלט עליו. ד"ר אפרת שפר חקרה את התהליך, ואכן האלון הוא אגרסיבי יותר. בשנת 2003 נעשה דילול מאסיבי של אורנים על ידי קק"ל, מה שאפשר לחורש להתבסס. אורך החיים של האורן הוא כמאתיים שנה, בסופו של תהליך ישתלט החורש, גם ללא התערבות אדם.

בשטח עדיין יש ערמות של רסק הגזם משנת 2003. יש בעיה עם השיווק של החומר, בדרך כלל לחיפוי. מסתבר שבאזורים יותר יבשים כמו שער הגיא או חבל יתיר, רק 12% מהרסק מתפרק כל שנה. כאן נוצר הומוס טוב מלא בנוטריינטים, והסיבה שאין פריחה בערמות האלו היא העובי שלהן. בהמשך התייחסנו לדרכים - קק"ל החלה לייער בשנת 1930, אז עשו שבילי פרדות - את זה למדו מהבריטים. שבילים כאלו מזכירים "נקב" רומאי. בתקופה הרומית - ביזנטית היה כאן הכל "מדבר זיתים". כך מראים מחקרי הפולן. אל הכרמים עשו אז דרכי חמורים - נקבים. מול "בית הקשתות" ירדנו מהדרך, חצינו את הנחל ליד **אלון תבור ענק** והגענו לאתר, שאינו מופיע במפה.

"בית הקשתות" - לפי דברי **נמרוד גצוב** יש כאן 2 אלמנטים: המערות, החציבות, הבורות העגולים, עמוד שהושאר, כוכים בסלע - אינטואיטיבית זה נראה מהתקופה הרומית ביזנטית. מבנה הקמרונות נראה מאוחר יותר, אולי מלפני 100-200 שנה. הקמרונות (לא קשת שהיא צרה) - מבני הקמרונות מאד בולטים בגליל המערבי, כולם אינם נראים עתיקים, אך לעיתים משולבים במבנים עתיקים (ח' מחוז, ח' קב בכרמיאל (קבו בערבית = קשת), ח' כרכרה (בתחילת הירידה ממעלות לעין זיו, ליד עין מירב, חורבת מורגות (ג. סגלי). (בחורבת חשק הקמרונות הם ביזנטים). המשותף - המבנים הם על פי רוב לא על חורבות, הם לא חלק מישובים. כנראה נבנו כדירי צאן ומתאימים לתחילת "ההתנחלות המחודשת" במאות ה-19-20 - שבטים שהגיעו לגליל שהיה עד אז כמעט ריק, והקימו דירי עיזים. העיזים צריכות מקום מוגן לתקופת ההמלטה (לא מבוסס מדעית). בכל התיאורים של ויקטור גרן המבנים האלו לא מופיעים, (הוא ביקר בארץ 8 פעמים בין השנים 1852 - 1888). על המבנים עצמם רואים שזו לא בנייה טובה, אין התאמה בין האבנים, הן לא יושבות טוב אחת על השנייה והן אינן מחוזקות. עוד ניתן לראות כאן שהקמרונות בנויות אל פתחי המערות.

גדרון - פרויקה (אפריים אזוב) הרחיב על הציפור הקטנה בעקבות קינים שראינו במערה: יש כאן קן עם ביצים ומטר אחריו עוד אחד. (בדרך כלל גדרונים בונים קן בחורש סבוך בתוך גושי מטפסים. הקן לרוב עשוי מטחבים, הוא קן סגור עם פתח בצד ומאפשר דגירה גם בימים גשומים בסוף החורף ותחילת האביב, מוקדם מעופות מקננים אחרים, מה שמקטין את התחרות על מזון זמין. (בעבר כאשר חקרת קינן של סנונית מערות, מצאתי שגדרונים משתמשים בקינים הרוסים של סנוניות לקינן - ג. סגלי). הגדרונים מאד בולטים בשירתם בבוקר בעונה זו בגליל, אלו הם הזכרים ששרים. שירת הגדרונים היא חלק מהחיזור ושמירת הטריטוריה, על מנת לחסוך אנרגיה במאבק מול זכרים אחרים.

האזן וראה (גדרון מובהק בקישור מהאינטרנט):

https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=uNpJ5ybiHTw

(השירה החזקה והיפה היא גם פיצוי על היעדר צבעים בולטים, שכן התקשורת בתוך חורש צפוף ואפלולי נעשית בעזרת קולות, והגדרון הוא אחד המינים הבודדים שמקנן בחורש צפוף - ג. סגלי). אפשר בקלות להבדיל בשירה בין זכר לזכר. כל פרץ של שירה אורך כ- 8 שניות, בהן הזכר מספר סיפור שלם עם המון תווים, מעין תעודת זהות לכל זכר.

כמו גם אצל אדום החזה, הגדרון שומר על טריטוריה גם בחורף, מחוץ לעונת הקינון. מקובל לראות בכך שמירה או ניסיון שמירה על בת הזוג. הנקבה לא מסתפקת בכך, וכמו אצל אורגים היא בודקת את יכולת הבנייה של הזכר. הזכר בונה 3-4 אתרי קינון התחלתיים ואז הנקבה בוחרת מהם את מה שנראה לה מתאים יותר ומרפדת אותו מבפנים. בניית הקינים הרבים אינה השקעה לחינם, כי הם מנוצלים בשנים העוקבות.

הגדרון היא ציפור קטנה וחומה. הזנב קצר ומותאם לתעופות קצרות בחורש, בניגוד לזנב הארוך מאד של הנץ שצריך לנווט בתוך יערות וחורשים צפופים. הגדרון תופש את החרקים על הקרקע ולא באויר. זהו אחד המינים המקננים הקטנים ביותר בארץ 8-10 גרם. בשטח לא רואים אותו.

אגדה על הגדרון - שר היער עשה תחרות בין העופות - מי יעוף לגובה הכי גדול. העופות הגדולים התכוננו.

פתאום הופיע הגדרון. העופות הגדולים צחקו עליו ולעגו לו. בסוף קבלו אותו למרות שלא חשבו שיש לו סיכוי. בתחילת התחרות הוא קפץ על גב הנשר, וכשהנשר החליט שהוא הכי גבוה, קפץ הגדרון מעל גבו של הנשר, עף גבוה וצעק - בכל זאת ניצחתי, בכל זאת ניצחתי.

ואם נשמע את זה בחורש - נדע שזה הגדרון. ואולי זנבו קצר כיוון שהנשר הכועס תלש לו נוצות מהזנב.

ירדנו חזרה לנחל והמשכנו מזרחה. הגענו לצומת עם שלט המורה לבית הקשתות. המשכנו מצפון למטע מזרחה עד חורבת בר-זית.

חורבת בר-זית / ברזא - החורבה הזו לא מוכרת. מעטים מגיעים לכאן. היא נסגרת על ידי החורש. כליל אדר ויואב לרר השקיעו כאן עבודה בפתיחת הצומח כדי שניתן יהיה לראות משהו. הם גם סימנו בסרט לבן את הכניסה. תודה על ההשקעה.

בפנים בולטת אבן שנראית כמו אבן מיל.

נמרוד - רואים מבנה של בסיס ועמוד כגוש אחד. זה מוכר בעוד מקומות בגליל המערבי בכנסיות, כנראה השפעה פיניקית. בדרך כלל בעמוד הקלאסי יש בסיס שלא מחובר לעמוד. השקע שליד לדעת נמרוד שייך לסורג שהקיף את הבימה, מכאן שאולי זהו עמוד ששייך לכנסייה.

לא נעשה כאן סקר ארכיאולוגי. ויקטור גרן היה כאן בשנות השישים של המאה ה-19. בשנות השמונים עברו כאן הסוקרים של הסקר האזורי, אבל, השקיעו רק כמה שעות בחיפוש חרסים.

בהמשך ישנה כניסה למבנה. לפי נמרוד זהו סיתות פרסי אופייני - המזוזות הן אבנים גדולות שמסותות כך שהחלק החיצוני יותר צר מהפנימי, הדלת נשענת על ה"מדרגה" הזו ויש במזוזה חור להכנסת פין המחזיק את הדלת שלא תיפתח. כניסה מורכבת מ- 3 חלקים: סף / מפתן, מזוזות ומשקוף.

ראינו גם עמודים עגולים וקירות.

חזרנו לשביל ומזרחה עד לשילוט של קק"ל לחורבת בר-זית ולנקבת המעין. עברנו ליד מטע דובדבנים והמשכנו עד למעין הקטן. מהמעין המשכנו לפי השילוט של קק"ל. התחלנו לעלות והגענו לחניון קק"ל

שנקרא "מכתש צוריאל פארק חביון קר". גם אנחנו הרמנו גבה על השם המוזר - ויש הסבר: בתחילת שנות התשעים אורה נמיר שרת העבודה הפעילה תכנית עם רשות שמורות הטבע וקק"ל ועוד גופים להקטנת האבטלה. קק"ל העסיקה המון פועלים כאשר השכר שולם ממשרד העבודה. במסגרת זו נוקתה חורבת געתון, וגם כאן יצרו מין שולחנות מאבנים. חביון!! קר = היערן שעבד עם המובטלים החליט להנציח את שמו - ראובן קורט. העבודה שהשקיעו כאן לא הביאה המון מטיילים כמצופה, אבל המקום חביב.

הקטע של נחל כזיב שבין גשר אלקוש לבין עין זיו, הוא קטע סגור למטיילים, גם שביל מים אל ים הועתק כאן למעלה ועובר דרך עוקף אבירים. הכוונה היא להשאיר כאן מסדרון אקולוגי. הבעיה העיקרית היא שבמסדרון הזה יש זרימת ביוב שמקורו בכפרים חורפיים ובית ג'אן. לפני כשנתיים נחפר קו ביוב מצוריאל לכיוון חורפיים והוא עדיין לא חובר למאגר שליד מגרש הכדורגל. הקו צריך לחבור למאגר חוסר. בבית ג'אן יש תכנית לחיבור הביוב לכיוון בקעת בית הכרם. כרגע על הנייר. (צריך גם לזכור שיש בעיה עם הביוב של בתי הבד, שבעצם לא רוצים את המים האלו במאגרים, והם צריכים פתרון נפרד – ג. סגלי).

בשנת 2005/6 קק"ל העבירה את השטחים כאן לניהול רט"ג לפי תמ"א 8. רט"ג שיחררה כאן יחמורים.

תודה לכליל אדר שהאיר לנו פינה חשוכה בגליל הקרוב. תודה ליואב ולנמרוד שעל הארכיאולוגיה. תודה לפרויקט ושירת הגדרונים. ושוב תודה לליאורה שרשמה והתרשמה.